

การพัฒนา**ระบบสื่อครบวงจร** เพื่อการ**อภิวัฒน์**ทางปัญญา ของชาติ

ก. อารัมภบท

การแก้ปัญหาใดๆ ในสังคมที่ใหญ่และซับซ้อนทำได้ยากมากหรือทำไม่ได้เลย เพราะสังคมไม่รู้ความจริงถึงกันหมดและพร้อมกัน การที่สังคมจะรู้ความจริงถึงกันหมดและพร้อมกันทำไม่ได้ในอดีต แต่ก่อนความรู้
อย่างหนึ่งอย่างใดกว่าจะเดินทางจากจุดหนึ่งไปถึงอีกจุดหนึ่งอาจกินเวลาตั้ง
พันปี ฉะนั้นจึงเป็นไปได้เลยที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล เพราะการ
จะอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลมนุษย์ต้องรู้ความจริงร่วมกันอย่างทั่วถึงและพร้อมกัน

ปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีการสื่อสาร มีความเป็นไปได้ที่คนทั้งหมดจะ
รู้ความจริงร่วมกันอย่างทั่วถึงและพร้อมกันถ้ามี “ระบบสื่อสารที่ดี” การพัฒนา
ระบบสื่อสารที่ดีควรเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของชาติ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนา
ปัญญาของคนทั้งชาติอย่างก้าวกระโดด

สังคมไม่มีตัวอย่างของระบบที่ดีที่สุด

ระบบที่ดีที่สุดคือระบบร่างกายของมนุษย์

ในร่างกายมนุษย์มีความหลากหลายสุดประมาณ และแตกต่างกัน

อย่างสุดโต่ง เช่น ระหว่างเซลล์สมองและเซลล์หัวแม่เท้า แต่ความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้นมีบูรณาการเป็นเอกภาพอย่างสมบูรณ์ ถ้าหัวใจไปทาง ปอดไปทาง ตับไปทาง เราก็คือเป็นคนอยู่ไม่ได้

ความเป็นเอกภาพของร่างกายเกิดจากการลงทุนทางระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารอย่างมโหฬาร ในทุกเซลล์มีดีเอ็นเอซึ่งเป็นรหัสข้อมูลข่าวสารที่ทุกเซลล์มีตรงกัน ในทุก ๆ จุดของร่างกายมีประสาทสัมผัสเพื่อส่งการรับรู้ไปยังสมอง นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารผ่านสารเคมี เช่น ถ้าระดับน้ำตาลสูงหรือต่ำ ส่วนอื่นของร่างกายก็จะรับรู้เพื่อการปรับตัว และยังมีหลักฐานอื่นที่แสดงว่า “ระบบของร่างกายทั้งหมดรู้ถึงกันทันที”

การที่ระบบของร่างกายรู้ถึงกันทั่วทั้งหมดทำให้มีบูรณาการเป็นเอกภาพ

ระบบสังคมยังห่างไกลจากระบบร่างกายมากในการรู้ความจริงถึงกันทั้งหมด จึงไปคนละทางสองทาง หาความเป็นเอกภาพไม่ได้ ทำอะไร ๆ ยากไปหมดและไม่สำเร็จ เหมือนคนที่ระบบประสาทไม่สมบูรณ์

มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบประสาทให้สังคม ให้สามารถรับรู้ความจริงและสื่อสารความจริงกันอย่างทั่วถึงทั้งระบบ ทำให้สังคมมีจิตที่สมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้ทำอะไร ๆ ได้สำเร็จตามเจตนาได้

การสร้างระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารอย่างทั่วถึงทั้งสังคมจึงเป็นวาระเร่งด่วนของชาติ

ข. ระบบสื่อครบวงจร

ควรใช้แนวคิดเชิงระบบ โดยสร้างองค์ประกอบของระบบให้ครบ ให้องค์ประกอบเชื่อมโยงสัมพันธ์และควบคุมกันเอง ประดุจรถยนต์ต้องมีเครื่องครบจึงจะวิ่งได้ ถ้าเครื่องไม่ครบก็วิ่งไม่ได้ หรือวิ่งไปแล้วก็ขัดข้องหรือเกิดอุบัติเหตุ ระบบการสื่อสารมีองค์ประกอบไม่ครบเป็นอย่างยิ่ง ควร

ช่วยกันคิดว่าในระบบสื่อสารตามอุดมคติควรจะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง
ขอเสนอองค์ประกอบของระบบสื่อ ๑๒ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์ของระบบ
๒. หลักการของระบบ
๓. ระบบสื่อทางกายภาพ (hardware)
๔. ระบบสารอันเป็นนามธรรม (software)
๕. ระบบพัฒนาบุคลากรสื่อ
๖. องค์กรวิชาชีพสื่อ
๗. ระบบประกันคุณภาพ
๘. กรอบและกติกาเพื่อความยุติธรรม
๙. ระบบการเงิน
๑๐. ระบบนโยบายสื่อ
๑๑. ระบบวิจัยสื่อ
๑๒. พระราชบัญญัติระบบสื่อ

ทั้ง ๑๒ องค์ประกอบจะเชื่อมโยงสัมพันธ์และควบคุมซึ่งกันและกัน
เป็น “ระบบสื่อครบวงจร” และมีคุณสมบัติตามต้องการได้ ซึ่งจะอธิบายขยาย
ความแต่ละองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์เป็นทั้งจินตนาการและใจหายที่จะขับเคลื่อนเรื่องนั้นๆ ถ้า
จินตนาการและใจหายใหญ่ก็จะเป็นพลังขับเคลื่อนเรื่องนั้นไปได้ยาว
ไกล ตัวอย่างเช่น จินตนาการของพระพุทธเจ้าว่า “มนุษย์พ้นทุกข์ได้” และ
ใจหายว่า “ทำอย่างไรมนุษย์จะพ้นทุกข์ได้” อันเป็นจินตนาการและใจหายที่ใหญ่
มากที่ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนามายาวไกลกว่า ๒,๕๐๐ ปี

ในเรื่องระบบการสื่อสารนี้ต้องร่วมกันสร้างจินตนาการและสร้างใจหาย
ใหญ่ที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ไปได้ไกลอย่างสุด ๆ เช่น

“ทำอย่างไรจะมีระบบการสื่อสารที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน

ดิน” โดยทำให้รู้ความจริงและใช้ความจริงพร้อมกันอย่างทั่วถึงในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาชีวิตและสังคม

การจะทำอะไร ๆ ให้สำเร็จต้องใช้ความจริง ความไม่จริงไม่ช่วยให้สำเร็จประโยชน์ ฉะนั้น การที่สังคมรู้ความจริงพร้อมกันอย่างทั่วถึงจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด และจะเป็นไปได้ก็โดยมีระบบสื่อสารที่ดีเท่านั้น

๒. หลักการ

หลักการของระบบสื่อสารที่ดีมี ๓ ประการ คือ

- ความทั่วถึง T (totality)
- คุณภาพ Q (quality)
- ประสิทธิภาพ E (efficiency)

ความทั่วถึง หมายถึงประชาชนทั้งหมดเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม

คุณภาพ หมายถึงคุณภาพของสารที่จะสื่อ ต้องมีการสื่อสองทางเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

ประสิทธิภาพ หมายถึงการได้ผลคุ้มค่า (cost-effectiveness)

๓. ระบบสื่อทางกายภาพ (hardware)

หมายถึงองค์ประกอบที่เป็นวัตถุ เช่น ลิงพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วัสดุพิมพ์เดียว อินเทอร์เน็ต ที่จะต้องครอบคลุมทุกส่วนของสังคมอันเปรียบเสมือนระบบประสาทของร่างกาย ร่างกายทุกจุดจะเชื่อมโยงกับระบบประสาทเพื่อให้รู้ถึงกัน บางคนเรียกระบบสื่ออย่างทั่วถึงนี้ว่าเป็น Information Superhighway ควรมีการวิจัยโดยรวดเร็วโดยนักวิจัยมากกว่าหนึ่งทีม ว่าระบบสื่ออย่างทั่วถึงที่ประหยัดสุดประโยชน์สูงนั้นคืออย่างไร มีความเป็นไปได้ทางการเงินอย่างไร ใครออกเงินในส่วนไหน

๔. ระบบสารอันเป็นนามธรรม (software)

สารอันมีคุณภาพที่จะนำไปสื่อน่าจะใช้หลัก “วจีสัจจิต” ๕ ประการ ดังนี้

๑. เป็นความจริง มีที่มาที่อ้างอิง
๒. พุดเป็นปียาวจา
๓. พุดถูกกาลเทศะ
๔. พุดแล้วเกิดประโยชน์
๕. พุดเป็นภาษาชาวเมือง (ที่คนเขารู้เรื่อง)

ควรมีการวิจัยให้เข้าใจสถานภาพปัจจุบันของสาร ว่าสารที่นำไปสื่อเกิดขึ้นได้อย่างไร มีคุณภาพมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไรจะพัฒนาคุณภาพของสารได้ ต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างขึ้นมาทำหน้าที่แปรความรู้ไปสู่สื่อได้อย่างทันกาลทันเวลาและมีคุณภาพดี

๕. ระบบพัฒนาบุคลากรสื่อ

ระบบพัฒนาบุคลากรสื่อประกอบด้วย

- การวางแผนกำลังคน
- การผลิต
- การทำงานซึ่งรวมถึงการศึกษาต่อเนื่อง

ในการวางแผนกำลังคนต้องคำนึงถึงภาระงานทั้งหมด และคิดออกมาเป็นประเภทและจำนวน ซึ่งต้องทำร่วมกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้ใช้

การผลิตหมายถึงสถาบันการผลิตบุคลากรสื่อต่าง ๆ จะต้องมีความมาตรฐานคุณภาพ มีการศึกษาวิจัยที่จะทำให้กำลังคนมีคุณภาพสูง มีการร่วมกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้ใช้

การทำงานหมายถึงบุคลากรสื่อมีการทำงานอย่างเหมาะสม ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และหลักการ มีความสุข ความสร้างสรรค์ ได้รับการตอบแทนอย่างเป็นธรรม มีการศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น

๖. องค์กรวิชาชีพสื่อ

ควรมีองค์กรวิชาชีพสื่อโดยกฎหมาย เช่น “สมาชิวิชาชีพสื่อ” ขึ้นมาดูแลเรื่องมาตรฐาน คัดดีศรี มารยาทวิชาชีพ และการศึกษาต่อเนื่อง โดย

สภาวิชาชีพให้การรับรองสถาบันผลิตบุคลากรสื่อ ดูแลเรื่องราวได้และศักดิ์ศรีของบุคลากรสื่อ กำหนดจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ตลอดจนบทกำหนดโทษ และดูแลเรื่องการศึกษาต่อเนื่องของบุคลากรสื่อ โดยภายในสภาวิชาชีพสื่ออาจจัดให้มี “ราชวิทยาลัย” ในทำนองเดียวกับที่มีในแพทยสภา เพื่อเป็นเครื่องมือทำงานทางวิชาการ

๗. ระบบประกันคุณภาพ

โรงพยาบาลต้องมีระบบประกันคุณภาพเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชน ฉะนั้นใด ระบบสื่อก็เช่นเดียวกัน การพัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลโดยผู้ดำเนินการเป็นเรื่องยากมากและทำไม่สำเร็จ แต่เมื่อมีองค์กรภายนอกที่เรียกว่า สถาบัน HA (Hospital Accreditation) อันเป็นองค์กรอิสระเข้ามา ทั้งส่งเสริมและทั้งให้การรับรองเมื่อทำสำเร็จ ทำให้ง่ายขึ้นมาก เพราะบุคลากรในโรงพยาบาลต่าง ๆ รวมตัวกันพัฒนาคุณภาพอย่างแข็งขัน เพราะยอมไม่ได้ที่โรงพยาบาลของตนจะไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ

ระบบประกันคุณภาพสื่อควรมีองค์กรอิสระทำเรื่อง MA (Media Accreditation) ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณภาพ และให้การรับรองเมื่อมีคุณภาพแล้ว

๘. กรอบและกติกาเพื่อความยุติธรรม

ควรมีการทำกรอบและกติกาเพื่อความยุติธรรมที่ทุกฝ่ายรู้ตรงกันรวมทั้งสาธารณะด้วย เพื่อช่วยกันกำกับดูแลให้มีความถูกต้อง จะว่าคนไทยเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ก็สามารถไปเล่นฟุตบอลได้ทั่วโลก เพราะในการเล่นฟุตบอลนั้นมีกรอบและกติกาที่เข้าใจตรงกันหมด ทั้งผู้เล่น กรรมการ ผู้กำกับเส้น และคนดู ถ้าเล่นนอกกรอบและนอกกติกา คนดูก็จะโห่เอา ทุกฝ่ายจึงช่วยกำกับกันให้เล่นอยู่ภายในกรอบและกติกา

ในการสื่อสารก็ต้องมีกรอบและกติกาที่ทุกฝ่ายตกลงร่วมกัน จะได้กำกับซึ่งกันและกันให้อยู่ในความถูกต้อง เรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาเรื่อยมาคือ ข้อกล่าวหาว่ารัฐบาลเอาเปรียบฝ่ายค้านในการใช้สื่อของรัฐ ซึ่งเป็นเรื่อง

ควรกำหนดกรอบกติกา อีกเรื่องหนึ่งที่ทำกันเป็นประจำคือ เมื่อเกิดความขัดแย้งกันในเรื่องโครงการใหญ่ๆ โดยมากเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้มีกำลังมาก เช่น หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัท กับผู้ที่มีกำลังน้อย ฝ่ายที่มีกำลังมากจะใช้เงินซื้อเนื้อที่ในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือเวลาในวิทยุ หรือโทรทัศน์ เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ในด้านของตน โดยฝ่ายที่มีกำลังน้อย ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เรื่องอย่างนี้จะทำอย่างไร

หรือเรื่องที่ธุรกิจเข้าครอบครองสื่อเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจของตน ในขณะที่ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินชาวบ้าน มีสิ่งที่ดีงามและสร้างสรรค์มากมาย ไม่มีโอกาสที่จะใช้สื่อ ทำให้ประชาชนทั่วไปขาดประโยชน์ที่พึงได้

เรื่องต่างๆ ทำนองนี้ควรจะวิจัยให้รู้ความจริงโดยทั่วถึง แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบและกติกาเพื่อความยุติธรรม

๙. ระบบการเงินเกี่ยวกับสื่อ

การเงินเป็นพลังขับเคลื่อนระบบเหมือนเป็นพลังงานของระบบ ต้องมีการวิจัยให้เข้าใจเรื่องการเงินที่เกี่ยวข้องกับสื่อ เพื่อใช้กลไกทางการเงินเข้าไปทำให้เกิด TQE ตามหลักการในข้อ ๒ คือมีความทั่วถึง มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ จัดระบบการเงินให้มีทั้งแรงจูงใจทางบวก มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มีการใช้จ่ายในการพัฒนาบุคลากร มีการใช้จ่ายในการวิจัย ควรมีการนำเอาผลประโยชน์ส่วนหนึ่งมาตั้งเป็น “กองทุนสื่อ” เพื่อทำให้เกิดระบบสื่อที่ดี

๑๐. ระบบนโยบายสื่อ

ระบบนโยบายเป็นเรื่องสำคัญ แต่มักไม่ค่อยมี หรือมีแต่ไม่ค่อยได้เรื่องในเรื่องต่างๆ นโยบายไม่ใช่เรื่องตามอำเภอใจ แต่ต้องมีฐานอยู่ในความรู้ (knowledge-based) คืออาศัยข้อมูลหลักฐานที่มีข้อพิสูจน์ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นปัญหาที่สูงขึ้น องค์กรนโยบายจึงต้องเชื่อมต่อการอยู่กับการวิจัยที่มีคุณภาพสูงยิ่ง

องค์กรนโยบาย ซึ่งในที่นี้อาจเป็นคณะกรรมการหรือสภานโยบาย ลือ ซึ่งประกอบด้วยหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายวิชาการ ฝ่ายรัฐ และฝ่ายสังคม หรือ ผู้รับผลของลือ มีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายลือซึ่งมีประสิทธิภาพสูง องค์กรนโยบายมีหน้าที่หลัก ๓ ประการ คือ

- กำหนดทิศทางนโยบาย
- จัดสรรทรัพยากรอุดหนุนให้มีการปฏิบัติตามทิศทางนโยบาย
- ประเมินผลการปฏิบัติ

ถ้ามีการทำงานอย่างเป็นระบบตามนี้จะเกิดความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ของระบบ

๑๑. ระบบวิจัยลือ

ระบบวิจัยเปรียบประดุจสมองของระบบลือ สมองทำหน้าที่รับรู้ความ จริงมาจากทุกส่วนของระบบ แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เป็น ปัญญาที่สูงขึ้น แล้วเอาปัญญาไปใช้ แล้วประเมินผลการใช้หรือการปฏิบัติว่า ได้ผลมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด แล้วเอาผลประเมินไปปรับตัวให้เข้าใจ ให้ดีขึ้นและปฏิบัติให้ดีขึ้น ถ้ามีการใช้ “สมอง” ดังนี้ ปัญญาและการปฏิบัติของ ระบบก็จะดีขึ้นเรื่อย ๆ

ระบบต่าง ๆ โดยมากไม่มีระบบวิจัยเป็นสมอง ทำให้ระบบไม่เป็นระบบ และทำงานไม่ได้ผล

ในระบบลือจึงควรมีระบบวิจัยลือเป็นองค์ประกอบสำคัญ ควรมี “กองทุนวิจัยลือ” ซึ่งได้เงินมาจาก “กองทุนลือ” มีการบริหารจัดการที่เป็น อิสระ แต่อยู่กับคณะกรรมการนโยบายลือ เพื่อเป็นสมองให้นโยบาย “กองทุน วิจัยลือ” ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยระบบลือและอื่น ๆ เพื่อให้ระบบลือ ดำเนินไปโดยการใช้ความรู้จริง หากลือสารมวลชนมีวัฒนธรรมและความ สามารถในการวิจัยคอร์รัปชัน จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการหยุดยั้ง เรื่องคอร์รัปชัน เป็นต้น

๑๒. พระราชบัญญัติระบบสื่อ

หลายอย่างที่กล่าวมาในข้อ ๑-๑๑ จำเป็นต้องบัญญัติโดยกฎหมาย สามารถใช้กฎหมายบัญญัติองค์กร หน้าที่ ทรัพยากร และการจัดการ แต่ทั้งนี้ต้องทำด้วยความรอบคอบ และไม่ใช้การบัญญัติองค์กรนำหน้า แต่ควรมีการทำงานร่วมกันจนชัดเจนว่ามีความต้องการการจัดองค์กรในรูปใด ถ้ายังไม่ชัดเจนควรจะบัญญัติเฉพาะเครื่องมือที่จะใช้ทำงานต่อไป เช่น การมีคณะกรรมการนโยบายสื่อ และกองทุนวิจัยสื่อ

ทั้ง ๑๒ องค์กรประกอบของระบบสื่อที่กล่าวมาข้างต้นคงจะยังไม่ครบ เมื่อร่วมคิดรวมทำก็จะคิดองค์กรประกอบอื่นๆ ขึ้นมาได้อีก แต่น่าจะทำให้เห็นได้ว่าถ้ามีองค์กรประกอบหรือโครงสร้างทั้ง ๑๒ ประการดังกล่าว องค์กรประกอบเหล่านี้จะสัมพันธ์และควบคุมซึ่งกันและกัน เหมือนรถยนต์ที่มีเครื่องครบ ย่อมวิ่งไปได้สบาย

ค. วิธีเริ่มต้นพัฒนาระบบสื่อ

ระบบทั้งหมดซับซ้อนและยาก ไม่อาจสถาปนาขึ้นได้ด้วยอำนาจ แต่ต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนาเป็นเครื่องมือดึงคนเข้ามาร่วมเรียนรู้ และสร้างองค์กรประกอบต่างๆ ของระบบขึ้นให้ครบ ควรมีนักวิจัยคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มเล็กๆ ทำโครงการวิจัยและพัฒนาระบบสื่อ โดยได้รับทุนวิจัยจาก สกว. ในกระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมเป็น “ภาคีพัฒนาระบบสื่อ” ให้มีทั้งนักวิชาการ นักบริหาร ผู้ผลิต ผู้ใช้ และผู้มีบารมี ในกระบวนการนี้ใช้ยุทธศาสตร์ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” อันประกอบด้วย ๑. การสร้างความรู้ ๒. การมีส่วนร่วมของสังคม และ ๓. การเมืองหรืออำนาจรัฐ โดยทำ ๑. และ ๒. ก่อน ส่วน ๓. เข้ามาในจังหวะที่เหมาะสม

หวังว่าบทความนี้จะมีส่วนช่วยให้การที่จะพัฒนาระบบสื่อตั้งต้นได้ง่ายขึ้น ขอให้เพื่อนคนไทยที่มีความรู้ความสามารถเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ผลักดันให้เกิดระบบสื่อสารที่ดีอย่างครบวงจร เพื่อช่วยให้คนไทยรู้ความจริงอย่างทั่วถึงพร้อมกัน และเอาความจริงไปพัฒนาเป็นปัญญาที่สูงขึ้น มีความก้าวกระโดดทางปัญญาทั้งชาติ ใช้ปัญญาแก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดินได้สำเร็จ ในเวลาไม่ชั้ช้านัก

๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔